

HUIPPUVAIHEEN OHJELMAN TOIMINTAMALLI

JOHDANTO

Huippuvaiheen ohjelman tavoitteena on parantaa suomalaisen huippu-urheilun välitöntä menestystä yhdessä lajien ja huippu-urheilijoiden kanssa. Ohjelma kokoaa, kehittää ja jakaa uudella tavalla huipputason osaamista ja talousresursseja huipulla olevien urheilijoiden valmentautumisen tueksi. Samalla ohjelmassa rakennetaan lajien ja asiantuntijaverkostojen välistä johdettua yhteistyötä suomalaisen huippu-urheilun tieto-aidon kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi. Ohjelma käynnistyy 2013, kehittyy vuosina 2014-2015 ja toimii täydessä laajuudessaan 2016, jolloin ohjelman oma asiantuntemus, verkostot ja talousresurssit tukevat huipulla olevan urheilijan työtä kansainvälisesti kilpailukykyisellä tasolla.

HUIPPUVAIHEEN OHJELMA

Huippuvaiheen ohjelma on osa Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikköä. Ohjelma johtaa kansainväliseen huippu-urheilumenestykseen tähtäävää toimintaa Suomessa mukaan lukien vammaishuippu-urheilu. Se on tukiorganisaatio, joka tukee huippuvaiheen toimijoiden työtä, resurssien kehittämistä, olosuhteita ja yhteistyötä. Ohjelma toimii kiinteässä yhteistyössä Huippu-urheiluyksikön urheiluakatemia- ja osaamishjelman kanssa.

Huippuvaiheen ohjelma vastaa yhdessä lajiliittojen kanssa suomalaisesta huippu-urheilumenestyksestä sekä huipulla olevien ja kansainvälistä menestystä tavoittelevien urheilijoiden ja joukkueiden toiminnan kehittämisestä. Lajiliitot vastaavat oman lajinsa kansainvälisestä menestyksestä ja siihen johtavasta pitkäkätäimen kehitystyöstä.

Huippuvaiheen ohjelman tavoitteena on:

- Urheilijoiden ja maajoukkueiden menestys kansainvälisissä arvokilpailuissa
- Huippuvaiheen valmennuksen ja osaamisen jatkuva kehittyminen
- Urheilijan kokonaisvaltainen huomioiminen
- Lajien ja huippu-urheilutoimijoiden välisen yhteistyön kehittäminen
- Myönteisen toimintaympäristön ja yhteisöllisyyden tunteen edistäminen

Huippuvaiheen ohjelman keskiössä on huippu-urheilija. Koko toimintaympäristö tavoittelee kansainvälisen tason menestystä ja jatkuvaa osaamisen kehittymistä. Keskeisessä roolissa ovat urheilijan lisäksi huippu-urheilusta vastaavat valmentajat, valmennuksen johtajat sekä heidän edustamansa lajit. Johdetulla yhteistyöllä, yhteistyön vahvistamisella, osapuolia osallistamalla ja paremmalla vastuunjaolla vaikutaan ydintoimijoiden innostuksen, yhteisöllisyyden ja osaamisen kehittämiseen.

YKSILÖLAJIEN LAJIRYHMÄTYÖ JA JOUKKUELAJIEN OHJELMA

Huippuvaiheen ohjelmassa toiminta perustuu yksilölajien lajiryhmätyöhön ja joukkuelajien ohjelmaan. Yksilölajit ryhmitellään lajien luonteen, ominaisuuksien ja kehittymistarpeiden mukaan. Lajiryhmän lajit vahvistavat luontevasti toisiaan jatkuvan vuorovaikutuksen ja ohjatun yhteistyön avulla. Huippuvaiheen ohjelmassa varmistetaan myös kaikkien lajien toisilta oppiminen. Lajiryhmien kokoaminen toteutetaan aina lajikohtaisesti sopimalla ja tietyiksi määräajoiksi. Lajiryhmäkohtaisen ohjelman sisällössä huomioidaan kyseisten lajien piirteet ja toimintaympäristö.

Huippuvaiheen ohjelmassa on 4–6 lajiryhmää isojen joukkuelajien ohjelman lisäksi. Lajiryhmiä ovat; kestävyyslajit, nopeus-teholajit, taito-teho-voimalajit, tarkkuuslajit, kamppailulajit ja väline-maila-moottorilajit.

Yksilölajien lajiryhmätyötä johtavat lajiryhmävastaavat, jotka vastaavat lajiryhmänsä huippu-urheilutuloksesta ja edistävät tehokkaan valmennuksen toteutumista lajiryhmänsä lajeissa. (sisältäen vammaishuippu-urheilun ns. integraatiolajit). Niissä vammaishuippu-urheilulajeissa, joissa valmennus ei ole integroitunut lajiliittoon yhteistyötaho on VAU. Lajiryhmävastaava koordinoi lajiensa valmennuksen tukijärjestelmää, jossa lajin työtä vahvistetaan talous-, osaamis- ja olosuhteresurssien keinoin. Lajiryhmävastaava valmistelee myös lajiensa urheilija-apurahapäätökset. Taloustukipäätökset tehdään huippu-urheiluyksikön johtoryhmässä ja apurahaasioissa OKM:ssä. Lajiryhmävastaavalla on keskeinen rooli lajiensa käyttöön tulevien kehityspalvelujen koordinoinnissa. Lisäksi hän seuraa ja analysoi lajiryhmänsä lajin valmennuksen etenemistä, tukee huippuvaiheen valmennuksen johtajien ja valmentajien työtä, edistää lajin välistä yhteistyötä sekä johtaa asiantuntijatyötä lajiryhmässään. Lajiryhmävastaavat voivat toimia päätoimisessa tai ostopalvelusuhteessa Huippu-urheiluyksikköön ja toimia samalla muissakin suomalaisen huippu-urheiluverkoston tehtävissä (esim. lajiliitot, valmennuskeskukset tai urheilukatemit). Lajiryhmävastaavat kokoavat toimintansa tueksi asiantuntijaryhmiä.

Isojen joukkuelajien ohjelma muodostaa yksilölajien lajiryhmätyön rinnalla osan huippuvaiheen kokonaisuudesta. Ohjelma tukee joukkuelajien valmennusta, kehittämistä ja koulutusta johdetun yhteistyön sekä talous-, osaamis- ja olosuhteresurssien keinoin. Ohjelma tekee kiinteää yhteistyötä urheilukatemiaohjelman kanssa ja ulottuu yksilölajien lajiryhmätyötä kokonaisvaltaisemmin huippuvaiheen lisäksi urheilijan polun lapsuus ja nuoruusvaiheisiin, koska isoja joukkuelajeja harrastaa enemmistö nuorista urheilijoista. Joukkuelajien valmennuksen laadulla on laajasti vaikutusta kaikkeen urheiluun. Joukkuelajien ohjelma sisältää huippuvaihetta laajemman tarpeen ottaa huomioon ja kehittää isojen joukkuelajien valmennusjärjestelmiä, joissa on tunnistettu koko urheilijan polun yhteistyötarpeet joukkue- ja yksilölajien kesken.

Joukkuelajien ohjelmalla on johtaja, joka vastaa ohjelman kokonaisvaltaisesta johtamisesta ja isojen joukkuelajien yhteistyön toteutumisesta sekä edistää tehokkaan valmennuksen edellytyksiä koko urheilijan polulla. Ohjelmajohtaja valmistelee joukkuelajien valmennuksen tukijärjestelmään liittyvät ratkaisut. Tukipäätökset tekee Huippu-urheiluyksikön johtoryhmä. Lisäksi ohjelmajohtaja seuraa ja analysoi lajiryhmänsä lajin valmennuksen etenemistä, tukee huippuvaiheen valmennuksen johtajien ja valmentajien työtä sekä johtaa asiantuntijatyötä lajiryhmässään. Joukkuelajien ohjelman johtajalla on tukena asiantuntijaryhmä (-ryhmiä).

Aikataulu: Lajiryhmätyö käynnistyy vuoden 2013 aikana 4:n lajiryhmävastaavan johdolla. Lajiryhmävastaavien määrää täydennetään vuonna 2014 1–2:lla henkilöllä. Joukkuelajien ohjelman johtaja aloittaa vuoden 2013 alusta. Urheilijoiden ja lajin toiminnan tukemisen talousresurssia lisätään vuonna 2013 n. 1 miljoonalla eurolla, 2014 n. 2 miljoonalla eurolla, 2015 n. 2,5 miljoonalla eurolla ja 2016 n. 3 miljoonalla eurolla (vs. 2012 taso).

HUIPPUVAIHEEN ASiantuntijatyö

Huippuvaiheen ohjelmassa yksilölajien lajiryhmätyön ja joukkuelajien ohjelman apuna toimii laaja-alainen asiantuntijaverkosto. Asiantuntijat ovat huippu-urheilijoiden välittömässä käytössä. Huippu-urheilun asiantuntijat voivat sijoittua päätoimisesti Huippu-urheiluyksikköön, toimia ostopalveluperiaatteella huippuvaiheen

ohjelmassa tai kuulua osaamisalueensa asiantuntijaryhmiin. Asiantuntijoiden osaamista hyödynnetään useissa eri lajeissa. Jokaisen lajin toimintaympäristö ja osallistumisen kokemus kasvattaa heidän kokonaisvaltaisen osaamisen pääomaansa sekä auttaa siirtämään tietoa lajista toiseen. Asiantuntijoiden työtä koordinoivat lajiryhmävastaavat ja joukkuelajien ohjelmajohtaja. Asiantuntijat johtavat ja kehittävät oman alueensa kansallista osaajaverkostoa.

Huippuvaiheen ohjelman asiantuntija-alueet ovat:

- Huippu-urheilun terveydenhuolto
- Ravitsemus
- Psykologia
- Biomekaniikka
- Fysiologia
- Yleistaitavuus ja tukiharjoittelu sekä
- Life coaching.

Terveydenhuollon asiantuntijoita ovat *huippu-urheilulääkärit ja fysioterapeutit*. Huippu-urheilulääkäri rakentaa ja johtaa urheilijan terveydenhuoltojärjestelmää ja asiantuntijaverkostoa. Huippu-urheilulääkäri on myös jatkuvasti huippu-urheilijoiden käytettävissä ja johtaa terveydenhuoltokokonaisuutta olympialaisissa/paralympialaisissa. Huippuvaiheen ohjelmassa työskentelee useita alansa huippufysioterapeutteja päätoimisesti tai osapäiväisesti. Fysioterapeutit edustavat useita alansa osaamisalueita ja ovat jatkuvasti urheilijoiden ja lajien käytössä sekä harjoitus- että kilpailutilanteissa.

Urheiluravitsemuksen asiantuntijat koostuvat huippu-urheilun *ravintovalmentajista ja ravitsemusterapeuteista*, jotka osallistuvat ostopalvelujärjestelyillä huippuvaiheen työhön. Ravitsemusasiantuntijat edistävät urheilijoiden ravintotietoutta ja -tapoja valmentautumisen tukena ja auttavat ongelmatilanteissa.

Psyykkisen valmennuksen kehittämistä ja käytännön asiantuntijapalveluista vastaavat *huippu-urheilupsykologit*. He osallistuvat päätoimisesti ja/tai ostopalveluperiaatteella huippuvaiheen ohjelman urheilija-, valmentaja- ja lajiryhmätyöhön sekä vastaavat oman alueensa kansallisen osaajaverkoston rakentamisesta ja johtamisesta. Psyykkisen valmennuksen kokonaisuus rakentuu huippuvaiheen ohjelman ja osaamisohjelman (KIHU) tiiviillä yhteistyöllä.

Huippuvaiheen ohjelmassa työskentelee lisäksi päätoimisesti ja ostopalveluperiaatteella yleistaitavuuden ja tukiharjoittelun sekä urheilijoiden elämän kokonaisuhallinnan ja asioidenhoidon ammattilaisia. *Yleistaitavuuden ja tukiharjoittelun asiantuntijat* ovat kaikkien lajien käytettävissä edistämään urheilijoiden lajitaitavuuden ja suorituskyvyn edellytysten kehittymistä sekä ehkäisemään vammautumiseriskiä. *Life coaching -asiantuntijat* edistävät huippu-urheilijoiden kokonaisuhyvinvointia huomioiden urheilijan yksilöllisyys, lähipiiri ja uran vaihe sekä talous-, vakuutus-, laki-, verotus- ym. asiat.

Biomekaniikan ja fysiologian asiantuntijat sijoittuvat Huippu-urheiluyksikön osaamisohjelmaan (KIHU) ja ovat saumattomasti huippuvaiheen ohjelman apuna lajikohtaisten tarpeiden mukaan päivittäisvalmennuksessa sekä leireillä koti- ja ulkomailla.

Aikataulu: Huippuvaiheen asiantuntijatyö uuden toimintamallin mukaisesti aloitetaan 2013 aikana, jolloin kaikkiin asiantuntija-alueisiin valitaan vähintään yksi asiantuntija

päätoimiseksi, osapäiväiseksi tai ostopalveluperiaatteella. Samalla asiantuntijat aloittavat oman alueensa asiantuntijaverkoston kokoamisen ja johtamisen. Vuosien 2014–2016 aikana asiantuntijuutta ja asiantuntijaverkostoa vahvistetaan asteittain niin, että kaikilla alueilla on jakson lopussa päätoimista osaamista ja toimivat verkostot.

YHTEISTYÖ LAJILIITTOJEN KANSSA

Lajiliitoille yksilölajien lajiryhmätoiminta ja joukkuelajien ohjelma tarkoittavat vahvaa ja säännöllistä tukea oman toiminnan jatkuvalla kehittämiselle. Tässä toimintatavassa lajiryhmävastaavilla ja joukkuelajien ohjelmajohtajalla on tieto useiden lajien huippu-urheilukulttuurista, toimintatavoista, osaamisesta, resursseista ja niiden kohdentamisesta. Toimintatapa antaa lajien kehittäjille hyvän mahdollisuuden peilata oman toimintansa tasoa suhteessa muihin suomalaisiin huippulajeihin. Lajiryhmävastaavat tekevät jatkuvaa yhteistyötä lajien huippu-urheilutoimijoiden kanssa. Tavoitteena on, että Huippu-urheiluyksikön asiantuntemus on lajien käytössä kaikissa valmennus- ja kehittämisprosessien vaiheissa.

Huippuvaiheessa lajin lähin yhteistyöhenkilö on lajiryhmävastaava tai joukkuelajien ohjelmajohtaja, jotka käytännössä osallistuvat lajin suunnitelmien ohjaukseen. Vuosittain tehdään sopimus siitä, miten huippuvaiheen ohjelma toimii kyseisessä lajissa. Sopimuksissa pyritään pitempään yhteistyöhön, mutta yhteistyö ja toiminta analysoidaan vuosittain.

Jossain lajeissa huippuvaiheen toiminta voi keskittyä urheilija-valmentajapariin. Näin toimitaan silloin kun yhdessä sovitaan, ettei lajilla ole edellytyksiä hoitaa huippuvaiheen toimintoja, eikä lajin osaamisen kehittämiselle ole kasvuedellytyksiä.

HUIPPUVAIHEEN OHJELMAN MERKITYS URHEILIJALLE

Urheilija on huippu-urheilun muutostyön keskiössä. Huippuvaiheen urheilussa tavoitella voidaan määritellä seuraavasti:

’Huippuvaiheessa urheilu on vartenotettava valinta muiden ammattien rinnalla. Urheilija kantaa tavoitteellisesti vastuuta omasta kehittämisestään ja saa yhteiskunnalta ansaitsemaansa arvostusta ja tukea työlleen. Urheilijan tukena on innostava, intohimoinen, kehityshaluinen ja vastuun kantava valmentaja. Taustalla toimii ammattimainen tukitiimi, johon kuuluvat kaikki tarvittavat asiantuntijat. Urheilujärjestelmä tukee urheilijan osaamisen kehittymistä ja yleistä hyvinvointia. Järjestelmä tarjoaa suunnitelmalliset ja pitkäjänteiset kansainvälisen tason tukijärjestelmät ja olosuhteet. Urheilu-uran jälkeinen vaihe on suunniteltu ja urheilu-uran lopettaminen tuettu. Urheilija arvostaa suomalaista valmennusjärjestelmää ja haluaa vahvistaa sen arvostusta tuomalla siihen oman panoksensa.’

Erityisesti yksilölajeissa huippu-urheilun ammattimaisuuden kulttuuri on vielä lyhyt. Huippu-urheilijan ammattia ei vielä meillä täysin tunnusteta. Menestyminen kansainvälisessä toimintaympäristössä edellyttää kuitenkin täydellistä sitoutumista itsensä kehittämiseen urheilijana. Se ei tarkoita sitä, ettei urheilija voisi valmistautua uran jälkeiseen elämään jo urheilemisen aikana. Kompromisseja urheilijana kehittämisessä ei kuitenkaan voi tehdä.

Huippuvaiheen tarveharkintainen tukijärjestelmä ja urheilijan elämän kokonaisvaltainen edistäminen (life coaching) kuuluvat ammattimaisuuden kulttuurin edistämiseen. Huippuvaiheen ohjelman tavoite on kehittää huippu-urheilijoiden toimintaympäristöä ammattimaisemmaksi, osaavammaksi ja parempaan yhteistyöhön pyrkiväksi. Urheilijan tulee tuntea, että hänellä on käytössään paras mahdollinen apu ja se on kv. vertailussa kilpailukykyinen.

YHTEISTYÖ VALMENNUSKESKUSTEN KANSSA

OKM antoi (2011) valtakunnallisen huippu-urheilun erityisen kehittämistehtävän kuudelle valmennuskeskukselle. Keskuksat ovat *Kuortane, Pajulahti, Vierumäki, Eerikkilä, Vuokatti ja Rovaniemi*.

Valtakunnalliset valmennuskeskukset ovat osa Huippu-urheiluyksikön ohjauksessa olevaa osaamisen, olosuhteiden, asiantuntijapalveluiden ja lajiliittoyhteistyön huippu-urheiluverkostoa. Valmennuskeskukset toimivat huippu-urheilun kehittäjinä urheilijan polun kaikissa vaiheissa. Huippu-urheiluyksikön ja valmennuskeskusten ohjaus, yhteistyö, kehittämisvastuut ja roolit määritellään yhteistyösopimuksella. Kaikki Huippu-urheiluyksikön ohjelmat osallistuvat valmennuskeskusyhteistyöhön. Huippuvaiheen ohjelman toteutuksessa valmennuskeskuksilla on suuri rooli urheilijoiden, valmentajien ja lajien toiminnan tukena ja kehittäjänä.

Huippu-urheiluyksikön johtoryhmä ja valmennuskeskusten johtajat muodostavat yhteisen säännöllisesti kokoontuvan (6–8 kertaa vuodessa) valmennuskeskustyötä koordinoivan ohjausryhmän.

Aikataulu: Valmennuskeskusyhteistyö alkaa uudenmuotoisena vuoden 2013 alusta. Yhteistyötä ohjaa kaikkien valmennuskeskusten ja HUY:n välille solmitut yhteistyö- ja kehittämissopimukset (2013–2014). Valmennuskeskustoiminta auditoidaan 2014 ja uudet sopimukset valmistellaan ja otetaan käyttöön 2015 alusta.

LAJIEN VALINTA HUIPPUVAIHEEN OHJELMAAN

Huippu-urheiluyksikön kolmen ohjelman kokonaisuus kiinnittää kaikki potentiaaliset lajit yhteiseen järjestelmään. Huippuvaiheen ohjelmassa lajien joukko on pienempi. Lajien valinnan tekee Huippu-urheiluyksikön johtoryhmä lajiryhmävastaavien esityksestä. Lajit/urheilijat valitaan huippuvaiheen ohjelmaan seuraavien kriteerien mukaan:

Kv. menestys ja kv. menestyspotentiaali

- Lajin urheilijoiden/joukkueiden menestyminen merkittävässä kv. kilpailuissa ja rankingissa
- Lajin menestystavoitteet

Lajissa oleva osaaminen

- Huippu-urheilua tekevien ammattilaisten määrä
- Lajin valmentajien koulutus ja osaaminen

Lajin huippu-urheilusunnitelma

- Motivaatio olla mukana huippuvaiheen ohjelmassa
- Lajin toimintatapa
- Suunnitelman sisältö